

สรุปผลจากการศึกษาดูงานต่างประเทศ

นักศึกษาหลักสูตร “หลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ 3” (นธป.3) ได้ศึกษาดูงานที่ ศาลรัฐธรรมนูญสาธารณรัฐเช็ก (Constitutional Court of the Czech Republic) และศาลรัฐธรรมนูญแห่ง สหพันธรัฐออสเตรีย (Constitutional Court of the Federal Republic of Austria) แล้วมีประเด็น การศึกษาดูงานหลายประเด็นที่น่าพิจารณารือหลายประการ ทั้งนี้ เพื่อให้เห็นภาพรวมของการศึกษาดูงาน ทั้งหมด การสรุปการศึกษาดูงานในครั้งนี้จึงได้ทำการเปรียบเทียบการศึกษาดูงานจากศาลสูงสุดสาธารณรัฐ ฟิลิปปินส์ (The Supreme Court of the Republic of Philippines) แล้วได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบของ ศาลดังกล่าวกับศาลรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (Constitutional Court of The Kingdom of Thailand) โดยการเปรียบเทียบจะนำเสนอเป็นตารางเปรียบเทียบในประเด็นต่อไปนี้

- (1) ที่มาของศาลรัฐธรรมนูญและศาลสูงสุด (รัฐธรรมนูญ)
- (2) การสถาปนาให้มีระบบควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ
- (3) องค์ประกอบของศาล
- (4) ที่มาของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญหรือผู้พิพากษา
- (5) วาระการดำรงตำแหน่ง
- (6) อำนาจหน้าที่ของศาล
- (7) องค์คณะในการพิจารณาคดี
- (8) ผลของคำวินิจฉัย
- (9) การบังคับตามคำวินิจฉัย

จากการศึกษาเปรียบเทียบในบริบทของประเด็นต่างๆ ตามตารางดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าระบบของการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของแต่ละประเทศจะใช้รูปแบบศาลยุติธรรมเป็นองค์กรตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญหรือให้ศาลรัฐธรรมนูญเป็นองค์กรตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญจะขึ้นอยู่กับความเป็นมาทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมทางการเมืองของประเทศนั้นๆ เช่น สาธารณรัฐฟิลิปปินส์ใช้รูปแบบศาลยุติธรรมเป็นองค์กรตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ เนื่องจากการรับวัฒนธรรมทางการเมืองการปกครองของสหรัฐอเมริกามาใช้ แต่หลังจากสิ้นสุดการปกครองของประธานาธิบดีเฟอร์ดินาน มาร์กอส ก็ได้มีการปฏิรูปการเมืองเพื่อป้องกันการทุจริตฉ้อราษฎร์บังหลวง ได้การยกร่างรัฐธรรมนูญ คือ รัฐธรรมนูญ ค.ศ.1987 ก็มีการจำกัดอำนาจของศาลสูงสุดของฟิลิปปินส์ในทางการเมืองบางประการแต่ยังคงมีอำนาจหลักในการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมาย ส่วนศาลรัฐธรรมนูญของสาธารณรัฐเชกและสหพันธรัฐออสเตรียมีที่มาจากระบบเดียวกัน เนื่องจากสาธารณรัฐเชกเคยรวมอยู่กับอาณาจักรออสเตรีย ต่อมาสาธารณรัฐเชกได้แยกประเทศออกมาจากอาณาจักรออสเตรีย และได้มีการร่างรัฐธรรมนูญ ค.ศ.1992 แต่ทั้งศาลรัฐธรรมนูญสาธารณรัฐเชกและศาลรัฐธรรมนูญสหพันธรัฐออสเตรียก็ยังมีรายละเอียดขององค์ประกอบของคณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญและอำนาจหน้าที่ที่แตกต่างกันตามตารางที่กล่าวมาแล้ว

สำหรับในประเด็นที่ศึกษาเกี่ยวกับองค์กรตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ ผู้พิพากษาหรือตุลาการที่เข้ามาใช้อำนาจหน้าที่ขององค์กรดังกล่าวต้องมีการยึดโยงหรือมีที่มาจากประชาชนหรือไม่ ซึ่งเป็นประเด็นที่มีการตั้งเป็นคำถามในสังคมการเมืองมาตลอด เมื่อศาลรัฐธรรมนูญไทยได้มีคำวินิจฉัยแล้ว ฝ่ายเสียประโยชน์ตามคำวินิจฉัยจะตั้งคำถามดังกล่าว จากการศึกษาดูจากสามประเด็นดังกล่าว ที่มาของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญหรือผู้พิพากษาในศาลสูงสุดจะมีที่มาแตกต่างกันอย่างชัดเจน กล่าวคือ ผู้พิพากษาในศาลสูงสุดของสาธารณรัฐฟิลิปปินส์แม้จะมีที่มาจากแต่งตั้งโดยประธานาธิบดี แต่ก็จะมีคณะกรรมการด้านการยุติธรรมและเนติบัณฑิต ซึ่งประกอบด้วยผู้พิพากษาที่ดำรงตำแหน่งประธานคณะกรรมการเลขาธิการศาลยุติธรรม ผู้แทนจากสภาkongเกรส ผู้แทนจากเนติบัณฑิตสภา ศาสตราจารย์ด้านกฎหมาย ผู้พิพากษาศาลสูงสุดอาวุโส และผู้แทนจากหน่วยงานเอกชน เป็นผู้เสนอชื่ออย่างน้อย 3 คน ต่อ 1 ตำแหน่ง ซึ่งจะเห็นได้ว่าการเลือกตั้งโดยตรงของประชาชน แต่การคัดเลือกผู้มีคุณสมบัติตามรัฐธรรมนูญและกฎหมายมาดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาศาลสูงสุดจะมีคณะกรรมการคัดเลือกมา 3 คน แล้วให้ประธานาธิบดีเลือกได้ 1 คน ทั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อลดทอนการใช้อำนาจของประธานาธิบดีในการแทรกแซงการแต่งตั้งผู้พิพากษาศาลสูงสุด

ส่วนที่มาของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญของสาธารณรัฐเชกและสหพันธรัฐออสเตรียจะเป็นองค์กรตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญในระบบเดียวกัน คือ การจัดตั้งศาลรูปแบบพิเศษมาวินิจฉัยปัญหาความชอบด้วยรัฐธรรมนูญขององค์กรที่ใช้อำนาจอัติไทย ไม่ว่าจะเป็องค์กรฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการ ที่มาของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญของประเทศทั้งสองก็มีความแตกต่างกันโดยสิ้นเชิง ที่มาของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญสาธารณรัฐเชกจะมาจากประธานาธิบดีเป็นผู้เสนอทั้ง 15 คน และให้วุฒิสภาให้ความเห็นชอบ ส่วนที่มาของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญของสหพันธรัฐออสเตรียมีทั้งหมด

20 คน เป็นประธานศาลรัฐธรรมนูญ รองประธานศาลรัฐธรรมนูญ ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ และจะมีที่มาจากฝ่ายการเมืองทั้งสิ้น คือ

1. คณะรัฐมนตรีจะเป็นผู้เสนอประธานศาลรัฐธรรมนูญ 1 คน รองประธานศาลรัฐธรรมนูญ 1 คน ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ 6 คน และตุลาการศาลรัฐธรรมนูญสำรอง 3 คน
2. สภาแห่งชาติเสนอตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ 3 คน ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญสำรอง 2 คน
3. สภาสูงแห่งสหพันธ์เสนอตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ 3 คน ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญสำรอง 1 คน

ศาลรัฐธรรมนูญสาธารณรัฐเชกและสหพันธรัฐออสเตรียอาจกล่าวได้ว่ามีที่มาของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญจากฝ่ายการเมืองซึ่งมาจากตัวแทนของประชาชน แต่อย่างไรก็ตาม อำนาจหน้าที่ทั้งของศาลรัฐธรรมนูญสาธารณรัฐเชกและศาลรัฐธรรมนูญสหพันธรัฐออสเตรียก็มีอำนาจหน้าที่เหมือนกัน โดยเฉพาะอำนาจตรวจสอบการกระทำของประธานาธิบดีหรือรัฐมนตรีว่าขัดต่อรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายหรือไม่

การศึกษาดูงานทั้งหมดที่กล่าวมาแล้ว นับว่าเป็นสิ่งสำคัญต่อการสร้างประสบการณ์การได้รับความรู้ เพราะนักศึกษาทั้งหมดของหลักสูตรนี้อาจกล่าวได้ว่ามีบทบาททั้งในด้านการเมือง การปกครอง การบริหารราชการแผ่นดิน และการบริหารภาคเอกชนในระดับสูง เพื่อไปต่อยอดทางความคิดว่า ในบริบทของสังคมไทยปัจจุบัน ระบบของการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของไทยจะเป็นไปแนวทางใด เพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญมีความเป็นอิสระปราศจากการแทรกแซงทางการเมือง รวมทั้งการให้ศาลรัฐธรรมนูญเป็นผู้สร้างหลักนิติธรรมให้เกิดแก่องค์กรต่างๆ โดยเฉพาะฝ่ายบริหารให้การบริหารราชการแผ่นดินเพื่อประโยชน์ของประเทศมากกว่าประโยชน์ของตนเองและพวกพ้อง
